

Veel herstelde valleien herbergen nu al flink wat Rolle Lijstplantensoorten zoals teer guichelheil
(foto: Sytske Dijkse, Foto Fitis).

Duinherstel als missie

KEES VERTEGAAL

De Stichting Duinbehoud is dertig jaar geleden opgericht om de achteruitgang van de Nederlandse duinen in oppervlak en kwaliteit te stoppen. Later werd Duinbehoud ook actief met 'duinherstel': natuurontwikkeling in en rond de duinen, met als doel het totale oppervlak duingebied te vergroten en de kwaliteit te verbeteren. Eigenlijk zou de stichting nu 'Stichting Duinbehoud en -herstel' moeten heten, maar ja, dat klinkt niet.

De duinen behoren tot de meest gave en natuurlijke landschappen van Nederland. Toch is er in de afgelopen - pakweg - 150 jaar veel veranderd. Het totale areaal duingebied nam af door ontginning, verstedelijking, industrialisatie (De Beer, Breesaap) en kustafslag. De invloed van zee en wind werd getemd door helmaanplant, duinverzwaringen en aanplant van bomen en struiken. Natte valleien, duinmoerassen en -meren verdroogden door diepere ontwatering in aangrenzende polders, grondwa-

terwinning, sterke verdamping door aangeplante bossen en kustafslag. Het duingebied werd steeds intensiever gebruikt: als militair oefenterrein, voor drinkwaterproductie en door recreanten. Door stikstofbemesting via de lucht (atmosferische depositie), afname van begrazing door konijnen en door het vrijwel stoppen van beweiding met vee vergrasten of verruigden soortenrijke duingraslanden en breidden struwelen en bossen zich uit. Bijzondere soorten en habitats namen af of verdwenen zelfs helemaal. Het ging slecht met de biodiversiteit.

Herstel helpt

Inmiddels zijn we ons er in Nederland en Europa volop van bewust hoe waardevol het kustduinlandschap is. Alle duingebieden worden nu streng beschermd als Natura 2000-gebied, waardoor aantasting door nieuwe plannen

bijna onmogelijk is geworden. Twintig jaar geleden begon ook het besef door te dringen dat de eerdere achteruitgang lang niet altijd onomkeerbaar is. In de visie *Duinen voor de Wind* van Stichting Duinbehoud werden tal van nieuwe ideeën uitgewerkt om nieuwe duinnatuur te

De Klip bij Wassenaar voor
(foto: Albert Salman) en na
herstel (foto: Joos Versfelt).

ontwikkelen, natuurlijke processen te stimuleren en bestaande duinhabitats op grote schaal te herstellen. Allerlei plannen werden uitgewerkt en uitgevoerd door terreinbeheerders, meestal actief ondersteund door de provincie en de Stichting Duinbehoud.

Het totale oppervlak van het Nederlandse duingebied is met honderden hectare vergroot door natuurontwikkeling richting zee of langs de binnenduinrand. Op of voor stranden zijn nieuwe jonge duintjes, valleien en sluftertjes ontstaan of aangelegd, onder andere op het Kennemerstrand bij IJmuiden, voor de zuidwestpunt van het Rotterdamse havengebied, bij de Haringvlietdam en op Neeltje Jans, het voormalige werkeiland in de Oosterscheldekering. Langs de binnenduinrand veranderde voormalige landbouwgrond door aanpassen van reliëf en waterhuishouding en toepassen van extensieve begrazing weer in halfnatuurlijk duinzoomlandschap. Grote projecten zijn Duinzoom Noord (bij Den Helder), Middenduin (bij Overveen), Lentevreugd, De Klip en Hertenkamp (bij Wassenaar) en Beekhoekspolder en Oranjesbosch (bij Vrouwenpolder op Walcheren). Vooral de nieuwe natuur aan de zee kant is vaak al snel een groot succes. In dit dynamische natuurtype vestigen zich gemakkelijk de hier van nature thuis horende pioniersoorten als Duizendguldenkruid en Bontbekplevier. Vestiging van bijzondere vegetaties en soorten in de duinzoom is een kwestie van wat langere adem, maar ook hier zijn soms al snel spectaculaire soorten opgedoken. Het nieuwe duinzoomlandschap is vaak fraai

De Kerf bij Schoorl voor
(foto: Rijkswaterstaat,
www.kustfoto.nl) en na herstel
(foto: Marc Janssen).

Robuuste Natuur

Stichting Duinbehoud zet zich binnen het project *Realisatie van Robuuste Natuur langs de Hollandse Kust* in om zoveel mogelijk hectares nieuwe en herstelde natuur te realiseren, bestaande natuur te beschermen en ecologische verbindingen aan te leggen. Zij doet dit door lobby, overleg en publieke aandacht.

Duinbehoud is gesprekspartner van beheerders die werken aan natuurherstel. Zo vervult Stichting Duinbehoud een centrale rol als katalysator voor natuurherstel.

In de afgelopen jaren leverden de inspanningen van Duinbehoud onder andere de volgende successen op: In 2006 tekenden we het convenant over de toekomst van het IJmuidenstrand, waarbij beheer en natuurbestemming werden veilig gesteld. Op diverse herstellocaties langs de kust plaatste Duinbehoud informatieborden voor het publiek. In 2007 werd het tweede deel Limburg Stirumkanaal gedempt en werd de grootschalige regeneratie Berkheide feestelijk afgerond met oplevering van Ganzenhoek. In 2008 werd het voormalige defensie terrein het Botgat overgedragen aan Landschap Noord Holland. De komende jaren zal Duinbehoud zich blijven inzetten voor natuurherstel langs de kust. Dit betekent dat we serieus meedenken in workshops over de Pilot Zandmotor om de Delflandse kust op een natuurlijke manier te versterken en verbreden. We nemen deel aan de adviesgroep voor invulling van compensatienatuur voor de Westlandse kust, waarvan de aanleg eind 2008 van start gaat. We stimuleren het instellen van een strandreservaat langs de Noordzeekust bij de Amsterdamse Waterleidingduinen en het toelaten van een dynamische zeereep bij de Kennemerduinen.

Om dat Stichting Duinbehoud zelf geen grond bezit, kiezen we voor een virtueel beheer van de natuurherstellocaties. Op de website www.nieuwenatuur.nl bieden we beheerders, natuurliefhebbers en andere betrokkenen een overzicht van bijna 100 locaties. De site geeft per locatie de laatste stand van zaken.

Stichting DOEN is het fonds van de Goede Doelen Loterijen. DOEN zet zich in voor een leefbare wereld waaraan iedereen kan meedoen. Zij financiert initiatieven op het gebied van Duurzame Ontwikkeling, Cultuur en Welzijn. Stichting DOEN steunt ons project *Realisatie van Robuuste Natuur langs de Hollandse Kust*. Zij kan dit doen met de gelden die zij ontvangt van de Nationale Postcode Loterij.

In juni 2008 namen we Stichting DOEN mee op excursie langs enkele succesvolle herstelprojecten. We bezochten onder andere het gedempte Van Limburg Stirumkanaal en de voormalige duingolfbaan in de Noordduinen van Noordwijk. Het was mooi om een subsidiegever te ontmoeten die zo betrokken is bij en geïnteresseerd is in de resultaten van hun project. www.doen.nl

De Kikkervalleien, Meijendel voor (foto: Hanneke Mesters) en na herstel (foto: Joos Versfelt).

om te zien en biedt extra mogelijkheden voor bezoekers.

Binnen het duingebied zelf zijn in het buitenduin meer en minder spectaculaire plannen gerealiseerd waar zee en wind weer meer ruimte kregen. De bijzonderste is De Kerf in de Schoorlse Duinen, waar de buitenste duinenrij is doorgraven zodat de zee weer toegang heeft tot de achtergelegen duinvallei. De Kerf bleek een groot succes met de snelle vestiging van tientallen bijzondere kustplanten, -insecten, -paddenstoelen en -vogels. Natuurherstel in het buitenduin bestaat verder vooral uit 'dynamisch zeereepbeheer'. De buitenste duinenrij mag daarbij tot in zekere mate vrijelijk stuiven en weer (on)begroeid raken, waardoor het landschap natuurlijker is geworden en er meer ruimte is voor kenmerkende kustplanten. Op tientallen plaatsen langs de hele kust zijn met uiteenlopende maatregelen natte duinvalleien hersteld. Grondwaterwinningen zijn beëindigd, ontwateringen afgesloten, infiltratiewater schoner gemaakt en er zijn de nodige extra beheersmaatregelen genomen: herstel van reliëf, afplaggen, maaien en begrazen. Veel van deze herstelde valleien herbergen nu al flink wat Rode Lijstplantensoorten als Parnassia, Moeraswespenorchis en Teer guichelheil, en heel veel Rugstreeppadden en bijzondere libellen.

Het netto oppervlak van het duingebied is vergroot door parkeerplaatsen, wegen, tuinen en weilanden in het duin weer terug te geven aan de natuur. Om de natuurlijke dynamiek van wind en verstuivingen te herstellen zijn droge duinen op grote of kleinere schaal afgeplagd, zodat het kale zand weer in beweging kon komen. Andere vormen van duinherstel zijn op kleinere schaal uitgevoerd en sluiten meer aan bij het gebruikelijke terreinbeheer. In veel duingebieden grazen nu runderen en paarden om de vergrassing en verdere uitbreiding van struiken en bomen tegen te gaan. Ook wordt het oppervlak duingrasland vergroot door al aanwezige struwelen en bossen weg te halen en de humeuze bovengrond af te voeren. Onnatuurlijke, aangeplante bossen worden geleidelijk omgevormd tot meer natuurlijk bos door niet-inheemse soorten te verwijderen, open plekken te maken, dood hout te laten liggen, enzovoort. Bij vroegere herstelprojecten zijn soms dingen misgegaan: verkeerde waterstanden, aanleg van vreemde nepduintjes en opkomen van ruigtevegetaties. Uit die fouten kan lering worden getrokken.

Niet klaar

Maar het is nog niet klaar, nog lang niet. De maatregelen die tot nu toe zijn uitgevoerd, hebben per project en bij elkaar opgeteld een beperkte schaal. Er zijn in bijna alle duingebieden nog grote stukken waar zich over grote oppervlakken knelpunten voordoen als gebrek aan dynamiek, verdroging, vergrassing, dichtgroeien met struiken en bomen, verstoring en gebrek aan goede ecologische verbindingen met omliggende (duin)gebieden. In grote aangesloten duingebieden als Schoorlse Duinen, Noord-Hollands Duinreservaat, Amsterdamse Waterleidingduinen, Meijendel & Berkheide en Schouwse Duinen kunnen grote natuurkernen worden ontwikkeld. In dergelijke natuurkernen zouden huidige en vroegere menselijke invloeden zo veel mogelijk moeten worden opgeruimd, zodat op de vereiste schaal ruimte ontstaat voor natuurlijke processen als echte kustdynamiek, een goed werkende waterhuishouding, verstuivingen, begrazing en spontane vegetatieontwikkeling. De afnemende stikstofdepositie biedt bovendien steeds meer ruimte voor herstel van ook de meest kwetsbare duinnatuur. De 'Stichting Duinbehoud en -herstel' mag dan niet bestaan, ze heeft nog wel een hoop te doen.

KEES VERTEGAAL IS ZELFSTANDIG ECOLOGISCH ADVISEUR